

Skopos Kuramı Bağlamında Öğrenci Odaklı Bütünce Temelli Bir Uygulama

A Learner Corpus-Based Application within the Context of Skopos Theory

Merve AVŞAROĞLU*, **Neslihan KANSU-YETKİNER****

* Arş. Gör., İzmir Ekonomi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, merve.
avsaroglu@ieu.edu.tr

** Doç. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, neslihan.
yetkiner@ieu.edu.tr

ÖZET

Skopos Kuramı, çeviri kararlarını tamamen metin düzeyinde sınavan dilbilimsel yaklaşımlardan bir ayrılışı temsil etmesi nedeniyle çeviri alanında bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Hans Vermeer'in ilk olarak 1970'li yıllarda geliştirdiği bu erek kültür odaklı kuramın temel varsayımı, çevirinin bir eylem olarak kabul edilmesinden ötürü belirli bir amaca, yani skoposa hizmet ettiğidir. Bu kuram, çevirmenin, erek kültür, erek metin okuru, erek metnin erek kültür içindeki yeni bağlamı, çeviri edimindeki taraflar, söz konusu taraflar arasındaki ilişkiler gibi birçok dinamiği göz önünde bulundurarak çeviri sürecinde bir karar alma mekanizması geliştirmesi gerektiğini öngörmektedir. Çeviri tarihinde yer alan kendisinden önceki yaklaşımlara kıyasla, çevirmenin hareket alanında esneklik sağlayan Skopos Kuramı, çevirmenin karar alma sürecine ışık tutacak somut yöntem ve prensipler sunmadığı ve dolayısıyla, çeviri edimi her seferinde farklı değişkenlerle karşımıza çıktığı için eleştiri almıştır. Kaynak metinden tamamen farklı bir erek metnin oluşturulması, Skopos Kuramı çerçevesinde çeviri stratejilerinin tanımlanmasındaki belirsizlikten ve skopos temelli yaklaşım kapsamında mümkün olan esneklikten kaynaklanabilmektedir. Özellikle çeviri eğitiminde sınırları ve kuralları tam belirlenmemiş olan Skopos Kuramı, erek metne yansıtılacak kaynak metin öğelerinin seçimi ve sunumuna ilişkin karar verme ve gerekçelendirme konusunda çeviri öğrencileri için ciddi bir belirsizlik alanını temsil etmektedir. Öğrenci odaklı bütünce temelli bu çalışma, skoposla ilgili eğitsel uygulamalarda kaynak metnin ve erek metnin konumunu, çevirmenin ve diğer tarafların tutumunu ve duruşunu belirlemede gerçek yaşamla örtüşen senaryolar eşliğinde çalışılması gerektiği önerisini getirmektedir. Çalışmada, İzmir Ekonomi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'ne devam eden ve bir yarıyıl boyunca Çeviri Kuramı dersine katılan 87 üçüncü sınıf öğrencisinin Edwin Morgan'ın "The Subway Piranhas" şiirine yönelik final sınavı sorusuna verdikleri yanıtların niceliksel ve niteliksel çözümlemesi yapılmaktadır. Araştırma bulgularımız, öğrencilerin tarafları, sorunları ve ihtiyaçları belirlemesine karşın, çeviri sürecinde hareket alanlarının sınırlarını belirlemede ve karar alma mekanizmasını nedenselleştirmede sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler

Skopos Kuramı, öğrenci odaklı bütünce, çeviri kararları

ABSTRACT

Skopos Theory can be regarded as a turning point in the field of translation as it represents a break with linguistic approaches which assess translation decisions at a purely textual level. The basic assumption of this targetculture-oriented theory, which was first developed by Hans Vermeer in the early 1970s, is that since translation is considered as an act, it also serves a special purpose and thus every translation has a skopos, i.e. a purpose. The theory proposes that translator should develop a decision-making mechanism in the translation process by taking a number of dynamics into account, including target culture, target text reader, the new context of the target text within target culture, parties in the act of translating, the relations among these parties. Skopos Theory, which enables flexibility in terms of translator's movements compared to previous approaches in translation history, has drawn criticism in that it offers no concrete methods or principles to guide the translator's decision-making process, therefore the act of translation is subject to different variables each time. A target text completely different from the source text may result from uncertainty in determining the translation strategies within Skopos Theory and the flexibility allowed under the skopos-based approach. Skopos Theory, whose boundaries and rules have not been fully determined, especially in translation training, represents an area of considerable uncertainty for translation students when deciding on and justifying the selection and presentation of source text elements in the target text. This learner corpus-based study proposes that real-life scenarios should be used in determining the status of source text and target text, and the attitude and standing of the translator and other parties during skopos-related educational practices. This is achieved through a quantitative and qualitative analysis of 87 final exam papers on the subject of Edwin Morgan's "The Subway Piranhas", written by juniors from the Department of Translation and Interpretation, the Faculty of Arts and Sciences, Izmir University of Economics at the end of a one semester Translation Theory course. Findings reveal that although the students are able to determine the parties, problems and necessities, they have problems in setting the boundaries of flexible transfer and justifying the decision-making mechanism during the translation process.

Keywords

Skopos Theory, learner corpus, translation decisions

1. Giriş

Kaynak metin ve erek metin arasında sözcük ve dilbilgisi düzeyinde ne derece örtüşme ve ayırım olduğuna ilişkin dilbilimsel yaklaşımların 1950'li ve 1960'lı yıllarda çeviri alanındaki hâkimiyeti, erek metnin erek kültür dizgesi içerisindeki var oluş amacı ve işlevinin ön plana çıktığı 1970'li yıllarda son bulmuştur (Munday, 2001, s. 73). Diğer bir deyişle, çevirisi yapılırken kutsallığının ne ölçüde korunduğu önceleri dilbilimsel bakış açısıyla incelenen kaynak metnin hiyerarşik gücü tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Hans Vermeer'in 1970'li yılların sonlarında geliştirdiği Skopos Kuramı'nın çeviribilim tarihinde paradigma değişikliğine yol açan önemli bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür.

Skopos Kuramı kaynak ve erek dilin konumuna ilişkin yeni bir bakış açısı sunarken çevirmene de erek metne yüklenen amaca göre bir metnin farklı biçimlerde çevrilebilmesi özgürlüğünü getirmiş, çevirmenin hareket alanını genişletmiştir. Bu bağlamda, Skopos Kuramı geleneksel, kuralcı çeviri eleştirisi yaklaşımlarının önüne geçerek bir çevirinin farklı sürümlerinin kabulüne olanak tanımaktadır. Kaynak metnin bir bilgi kaynağı ve çıkış noktası olarak görüldüğü Skopos Kuramı'na göre, çevirmen erek metni göz önüne

olarak bazı ilkeler ışığında bilinçli ve istikrarlı bir çeviri edimine girişmelidir. Kuram, bu kuralların ne olduğunu söylemez. Bunların belirlenmesi her çeviri durumunda ayrı ayrı gerçekleşir (Vermeer, 2000, s. 228). Böylesine bir çerçeveye, çeviri sürecinde özneliği kabul etmekte ve her zaman işleyen bir formül yerine eldeki parametrelere göre tercih yapma esnekliği getirmektedir. Nord'un (1997, s. 29) ifadesiyle çeviri amacına bağlı olarak Skopos Kuramı "ya serbest ya sadık ya da ikisinin arasında bir orta yol gerektirir." Ancak işlevci bakış açısının skoposun çeviri sürecine nasıl etki ettiğini ve bunun uygulamada ne tür kararlarla çeviriye yansıtacağını açıklamada yetersiz kaldığına ilişkin eleştiriler söz konusudur (Sunwoo, 2007; Schjoldager, 2008; Chesterman, 2010).

Kuram içindeki karar ve süreçlere ilişkin özgürlüğün yarattığı belirsizlikler ve kuramın görgül bir tabana oturmaması nedeniyle test edilebilirliği ve uygulanabilirliği açısından yaşanan sıkıntılar, özellikle çeviri öğrencilerinde bir kaynak metnin erek dilde sürümünü oluştururken ortaya çıkan her ürünün ve çeviri süreci kararının kabul edilebilir olduğu algısını yaratmaktadır. Öğrenci bir metni çevirmeden önce hangi soruları soracak, amaç ve önceliklerini nasıl belirleyecek ve bunları çeviri sürecine nasıl aktaracaktır? Bu sorun ve sorulardan hareketle, bu çalışmada, Skopos Kuramı kapsamında öğrencilerin belirli bir bağlam çerçevesinde günlük yaşamın içinden senaryolar eşliğinde karar verme düzeneklerini geliştirici bir uygulama yapılmıştır. Çalışmamızın temel amacı, öğrenci odaklı bir bütüncü çerçevesinde, Edwin Morgan'ın "The Subway Piranhas" adlı şiirinin çevrilmesi ve yorumlanmasına ilişkin verilen yanıtları betimlemek, çözümlenmek ve kuramın eğitsel açmazlarına ışık tutmaktır.

2. Skopos Kuramı Üzerine

Skopos Kuramı'na, çevirinin başlı başına bir eylem olduğu ve her eylemde olduğu gibi çevirinin de belirli bir amaca hizmet ettiği görüşü hâkimdir (Vermeer, 2000, s. 231). Skopos kuralına göre, "her eylem, amacı ile belirlenir, yani amacının veya skoposunun bir işlevidir" (Reiss ve Vermeer, 2013, s. 90). Dolayısıyla, çeviri eylemine yön veren en önemli etmenin erek metnin ulaşması beklenen amaç olduğu söylenebilir. Çeviri eyleminin amacı ile bu amacın ne şekilde gerçekleştirileceği, eylemi başlatan taraf ile kararlaştırılmakta ve bu durum, erek metni oluşturan çevirmenin başarısında büyük rol oynamaktadır. *Translatum* olarak adlandırılan erek metnin oluşturulma sürecindeki bu özel durum nedeniyle çevirmen de "uzman" kişi olarak nitelendirilmektedir (Vermeer, 2000, s. 221-222). Bununla birlikte, eylemler belirli bir durumla başlar iken, çeviri eyleminin her zaman bir önceki eylemin, yani kaynak metnin oluşturulmasının ardından gerçekleştiği kabul edilmektedir. Skopos Kuramı bağlamında, amacına uygun olarak oluşturulmuş *translatum* "kaynak dil ve kültürden gelen bir bilgi arzına ilişkin erek dil ve kültüre yönelik yapılan bilgi arzı" şeklinde tanımlanmaktadır. Erek metnin oluşturulması aşamasında kullanılacak stratejilerin belirlenmesinde de, erek metnin işlevinin etkili olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla, çevirmenin, çeviri kararlarını alırken, oluşturacağı erek metnin öngörülen işlevini göz önünde bulundurması beklenmektedir (Bkz. Reiss ve Vermeer, 2013).

Öte yandan, Skopos Kuramı'na ilişkin kuramsal altyapıyı belirleyen ilkeler ve skoposun pedagojik olarak uygulanabilirliği konusunda tartışmalar söz konusudur. Kuramın

çeviribilim ve çeviri eğitimi konusunda taşıdığı anlam ve değer ile eleştirel yaklaşılan yanları, Türkçe yayımlanmış eserlerde de ön plana çıkmaktadır (Bkz. Ece, 2007; Vermeer, 2008; Şevik, Gündoğdu ve Tosun, 2015). Belirli bir kaynak metne çeşitli amaçlar yüklenerek kaynak metinden tamamen farklı erek metinler oluşturulabileceği şeklindeki yorumlar, erek metnin işlevinin ön plana çıkarılarak kaynak metnin öneminin büyük ölçüde arka plana itildiği yönünde eleştirilere yol açmaktadır. Karşıt görüşler, amaçlanan işlevi yerine getirdiği takdirde, erek metnin kaynak metinden şekil ve içerik bakımından farklılıklar göstermesinin kabul edilebilir olmadığını ifade etmektedir.

Çevirinin amacının ve çevirinin hangi araçlarla bu amaca hizmet edeceğinin belirlenmesinde kullanılacak ölçütlerin eksikliği nedeniyle oluşan sorunu çözmek üzere Christiane Nord'un (2006) Skopos Kuramı'na "bağlılık" kavramını da dâhil ettiği görülmektedir. Nord, çevirmenin çeviri sürecine katılan diğer bütün taraflara karşı sorumluluğunu "bağlılık" ile açıkladığını ve bu kavramı Skopos Kuramı'na dâhil etme sebebinin de, "belirli bir kaynak metnin çevirisine yönelik sınırsız sayıda skopos olasılığına etik bir sınırlama getirmek" olduğunu belirtmektedir (2006, s. 33). Nord, çeviri sürecine katılan söz konusu tarafları da, "kaynak kültür göndereni (*source-culture sender*)", "çeviri sürecini başlatan taraf (*client or initiator*)", "çevirmen (*translator or interpreter*)" ve "erek metin alıcıları (*target-text receivers*)" olmak üzere dört gruba ayırmaktadır (2006, s. 35). Buradaki önemli bir husus, Vermeer'in sadakat ve Nord'un bağlılık kavramlarına yükledikleri anlamlar arasında ince bir ayırım olduğudur. Skopos Kuramı'nda, tıpkı "skopos kuralı" gibi, "sadakat kuralına" yer verilmekte ve bu kural, "bir çeviri eyleminin, bir kaynak metni bağdaşık biçimde aktarmayı amaçlaması" şeklinde tanımlanmaktadır. Sadakat kavramı, "metinlerarası bağdaşıklık" ile de eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Reiss ve Vermeer, 2013, s. 102). Dolayısıyla, Skopos Kuramı'nda geçen sadakat, kaynak metin ile erek metin arasındaki bağdaşıklık olarak görülmekte ve metin düzeyinde bir kavram olarak algılanmaktadır. Nord ise, kendi bağlılık kavramının metinle ilgili olmayıp taraflara karşı bağlılığı temsil ettiğini açıkça belirtmektedir (2006, s. 40). "Bağlılık ilkesi" kapsamında, çevirmenin çeviri sürecine katılan diğer taraflara karşı sorumluluğu sayesinde çeviriye yüklenen amaçların kısıtlanabildiği ve bu ilkenin, çevirmeni, çeviri kararlarını gerçekleştirmeye yönlendirebildiği vurgulanmaktadır (Nord, 2006, s. 35). Dolayısıyla Nord (2006), çeviri sürecine katılan taraflar arasındaki bağlılığa dayalı ilişkiler düzleminde, kaynak metnin çeviri sürecindeki çıkış noktası olarak konumuna belirginlik kazandırmaktadır.

Nord'un (2006) bağlılık kavramına yaptığı vurguya rağmen, Skopos Kuramı'nın test edilebilirliğinin ne ölçüde mümkün olduğuna ilişkin sorun geçerliliğini korumaktadır. Belirli bir kaynak metnin çevirisinin çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılabilmesi gerçeği, doğru tespit edilemeyen skopos ve gerekçelendirilemeyen çeviri kararlarıyla sonuçlanma olasılığını da beraberinde getirmektedir. Oysa Vermeer'in de ifade ettiği gibi, "kişinin, ne yapıyor olduğunu ve yaptığı eylemin sonuçlarını (bu şekilde oluşturulan metnin erek kültürdeki etkisinin ne olacağı ve bu etkinin kaynak kültürdeki kaynak metnin etkisinden ne kadar farklı olacağı gibi) bilmesi gerekir" (2000, s. 223).

Çeviri süreci sırasında alınacak kararlar ve atılacak adımlara ilişkin belirsizlikler, özellikle çeviribilim öğrencilerinin skoposu kuramsal olarak açık ve anlaşılır, ancak

uygulamada birçok sorun içeren bir alan olarak görmelerine neden olmaktadır. Bütün bu sorun ve eleştirilerden yola çıkarak bu çalışma, skopos ile ilgili eğitsel uygulamalarda kaynak metnin ve erek metnin konumunu, çevirmenin ve diğer tarafların tutumunu ve duruşunu belirlemede gerçek yaşamla örtüşen senaryolar eşliğinde çalışma önerisini getirmektedir. Öğrencilerin bir senaryo eşliğinde kendilerine verilen bir çeviri siparişini eklenen artalan bilgileriyle değerlendirerek taraflar, tarafların talepleri, kaynak dil-erek dil bağlamı, kaynak metin-erek metin değişkenleri temelinde yorumlamaları ve gerekli adımları atmaları beklenmektedir. Gerçek yaşamdan uzak uygulamalar yerine kendi çevrelerinden örneklerle oluşturulan senaryoyu içselleştiren öğrencilerin, skoposu çok bilinmeyenli bir denklemde problemi çözecek bir yöntem olarak görmeleri hedeflenmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışmada, 2010, 2014 ve 2015 yıllarında İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde 3. sınıfa devam eden 87 öğrenciye Çeviri Kuramı dersinin final sınavında bir senaryo eşliğinde sorulan skopos sorusunun yanıtları veri tabanı bütüncüsü?! olarak kullanılmıştır. Yıl içinde Skopos Kuramı kapsamında farklı sınıf içi uygulamalar yapan öğrencilerden final sınavında Edwin Morgan'ın "The Subway Piranhas" adlı şiirini verilen senaryoda yer alan değişkenleri göz önüne alarak çevirmeleri istenmiştir.

Çalışmamızın veri tabanını oluşturan sınav sorusu şu şekildedir:

Some years ago, Edwin Morgan the famous Scottish poet, was commissioned by Scottish Arts Council to write a series of poems for Glasgow's refurbished underground walls. He sent the following poem, but transport executives refused to use it. Today, İzmir Metropolitan Municipality has initiated a similar project. Project leaders would like to use Morgan's poem, but it must be suitable for children between 7 to 10. (Please think of reasons why it was refused by the Scottish executives.)

Birkaç yıl önce İskoç Sanat Konseyi ünlü İskoç şairi Edwin Morgan'dan Glasgow'un yenilenen metro duvarlarında sergilenmek üzere bir dizi şiir siparişinde bulunmuştur. Edwin Morgan'ın yolladığı aşağıdaki şiir, yetkililer tarafından uygunsuz bulunarak kullanılmamıştır. Günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi benzer bir proje başlatmıştır. Proje yöneticileri Morgan'ın bu reddedilen şiirinin çevirisinin İzmir metrosunun duvarlarında sergilenmesini istemektedir. Ancak şiir önce 7 ila 10 yaş arasındaki çocuklar için uygun hale getirilmelidir. (Lütfen şiirin İskoç yetkililerce reddedilme nedenlerini düşününüz.)

"The Subway Piranhas"

Did anyone tell you
that in each subway train
there is one special seat
with a small hole in it

and underneath the seat
 is a tank of piranha-fish
 which have not been fed
 for quite some time.
 The fish become agitated
 by the shoogling of the train
 and jump up through the seat.
 The resulting skeletons
 of unlucky passengers
 turn an honest penny
 for the transport executive,
 hanging far and wide
 in medical schools.
 EDWIN MORGAN

- A) Explain Skopos Theory. (10 points)
 A) Skopos Kuramı'nı açıklayınız. (10 puan)
 B) *Translate this poem into Turkish considering the background story above and your new target readers/audiences. (10 points)*
 B) Sözü edilen şiiri verilen artalan bilgisini ve yeni hedef okuru göz önüne alarak çeviriniz. (10 puan)
 C) *Please define at least four translation strategies you used to cope with translation problems during your translation process. (10 points)*
 C) Çeviri sürecinde çeviri sorunlarıyla başa çıkmak için kullandığınız en az dört çeviri stratejisini tanımlayınız. (10 puan)

Edwin Morgan'ın şiiri, gerçek yaşamdan bilgilerle harmanlanarak (özgün şiirin korkutucu içeriği nedeniyle İskoçya'da metro duvarlarına asılmasının reddedilmesi gibi) öğrencilerin yoğun olarak yaşadıkları bir şehir olan İzmir'de bulunan metro çerçevesinde yeniden bağlamaştırılmıştır. Sınav sorusu üç bölümden oluşmaktadır: A) Kuramsal bilginin sınındığı bölüm, B) Öğrencinin kuram bilgisinin çeviri edimine dönüştürmesinin istendiği çeviri bölümü, C) Öğrencinin seçimlerini bilinçli bir şekilde yapıp yapmadığının sorgulandığı, çeviri sürecine ilişkin aldığı kararları değerlendirmesinin istendiği yorumlama bölümü. Öğrencilerden örtük bir biçimde korkutucu içeriği nedeniyle çocuklar için uygun olmayan bu şiiri Skopos Kuramı kapsamında gerekli düzeltme ve düzenlemeler yaparak metro duvarlarında sergilenebilir hale getirmeleri istenmiştir. Öğrencilerin sınav sırasında sözlük kullanmalarına izin verilmiştir.

Skopos Kuramı bağlamında, çevirinin belirli bir amaca hizmet ettiği ve bu amaç doğrultusunda çeviri edimini başlatan tarafın uzman olarak nitelendirilen çevirmeni doğrudan ya da dolaylı biçimde yetkilendirdiği görüşü edebi olmayan metinlerin skopos bağlamında ele alınamayacağı fikrini beraberinde getirmiştir (Newmark, 2000). Oysa, kuram kapsamında çeviri bir eylem olarak görüldüğü için metin türü fark etmeksizin

bütün çeviri edimleri belirli bir amaca yönelik bir eylemi temsil etmektedir. Öğrencilere verilen senaryo, çeviri ediminin taraflarını ve bağlamını belirginleştiren yanıyla, erek metnin yeni skoposunu belirleyen bir bilgi kaynağı niteliğindedir. Bir başka deyişle, senaryoyla verilen artalan bilgisi, kaynak metni erek dil ve kültür içinde yeniden bağlamlaştırmaya yönlendirmektedir (Kansu-Yetkiner, 2009).

Bulgular kısmında şiir içerik ve biçim yönünden kısaca incelenecek ve öğrencilerin yanıtları hem niceliksel hem de niteliksel olarak irdelenecektir.

4. Bulgular

4.1 Edwin Morgan ve "The Subway Piranhas" Üzerine

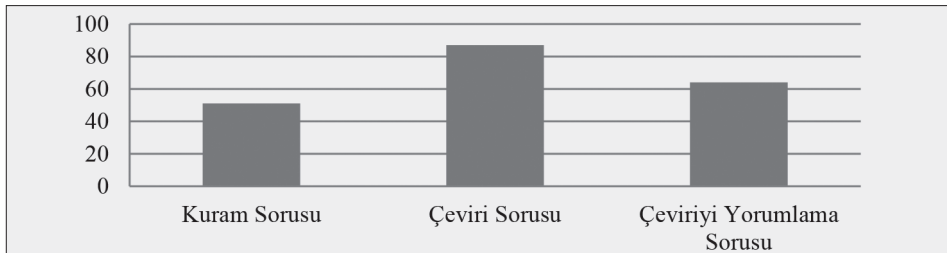
İskoçyalı şair Edwin George Morgan'ın (1920-2010), pek çok şiirinin yanı sıra, şiir çevirileri de bulunmaktadır. Şair kendisine özgü üslubuyla da dikkat çekmektedir. İçeriğinde anlamlı tek bir sözcük barındırmayıp tamamen yansıma seslerden oluşan "The Loch Ness Monster's Song" adlı şiiri, bu durumu açıklayan eserlerinden yalnızca biridir.

Şiirleri *Collected Poems* (1990) adlı eserde bir araya getirilen şairin aynı eserde geçen *The Glasgow Subway Poems* adlı serisinde "The Subway Piranhas", "The Subway Cat", "The Subway Budgie", "The Subway Giraffe" başlıklı şiirler bulunmaktadır. Glasgow metrosunda posterler hâlinde kullanılmak üzere sipariş edilen şiirler, ulaşım yetkilileri tarafından uygun görülmediği için reddedilmiştir.

Morgan'ın "The Subway Piranhas" şiiri, garip, ürkütücü içeriğiyle metro yolcularının okumaktan rahatsız olacağı bir sırrı paylaşmaktadır; şiirde küçük bir deliği olan trendeki özel bir koltuğun altında yer alan aç piranalarla dolu bir havuzun varlığından bahsedilmektedir. Trenin sarsıntısıyla birlikte delikten fırlayan piranaların yolculara saldırarak onları bir iskelet haline getirdiği, şanssız yolcuların bu iskeletlerini tıp fakültelerine satan metro yönetiminin ise gelir sağladığı sezdirimi verilmektedir. Şiir uyaksız ve ölçüsüz olarak yazılmıştır. Şiiri ilginç ve korkutucu kılan trene binmek üzere olan yolcuların metro duvarında tren koltuklarıyla ilgili böyle bir öyküyü okumasıdır. Dolayısıyla, şiirin metroda geçmesi, "trende yer alan özel bir koltuk", "koltuğun altında yer alan aç piranalar" ve "yolcu iskeletleri" korku yaratan temel unsurlar olarak yer almaktadır.

4.2 Verilen Yanıtlara İlişkin Genel Görünüm

Aşağıdaki grafik, üstte verilen sınav sorusunun A), B) ve C) seçeneklerine öğrencilerin ne ölçüde yanıt verdiğini göstermektedir.

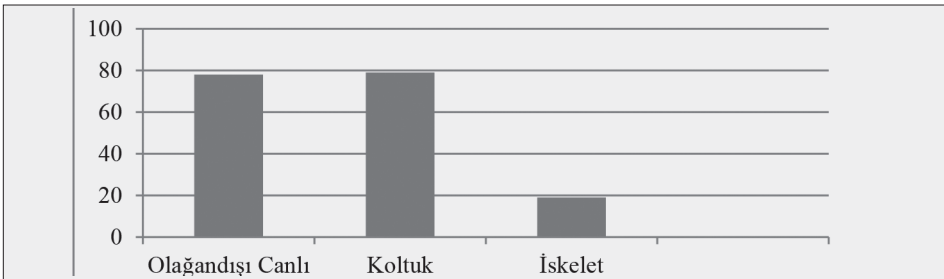
Grafik 1. Öğrenci yanıtlarının genel dağılımı

Öğrencilerin kuram, çeviri ve çeviriyi yorumlama sorularını bir sınav uygulaması esasında yanıtladığı düşünüldüğünde, belirli bir zaman kısıtlaması ile başa çıkmak zorunda kalmışlardır. Öğrenciler, bu soruları sınavdaki diğer sorularla birlikte iki saat içinde yanıtlamışlardır. Dolayısıyla, kuramın sözü edilmesi gerektiği düşünülen boyutlarına yer verilmiş, daha uzun bir sürenin veya senaryo dışındaki art alan bilgisinin varlığında daha farklı stratejilerin de kullanılma olasılığının olmasına karşın mevcut sürede çevirinin tamamlanmasını sağlayan birtakım çeviri kararları alınmış ve erek metnin yorumlanması aşamasında da yine zamanla yarışılmıştır. Her üç sorunun da değerlendirme sisteminde aynı puanı temsil ettiği düşünüldüğünde, soruları yanıtlanma oranında puan değerinin herhangi bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Görüldüğü üzere, 87 öğrencinin tamamı erek metin oluşturduğu için en yüksek oran çeviri sorusuna aittir. Çeviri sorusunu takip eden en yüksek oran ise çeviriyi yorumlama sorusuna aittir. Bu soruya verilen yanıtlara bakıldığında, çeviri sürecinde bilinçli olarak kullandığı birtakım stratejileri ayrıntılarıyla anlatabilenlerin sayısı azdır. Ancak, çocuk hedef kitlesini göz önünde bulundurarak korku unsurunu yok etmek için kaynak metinde hangi unsurları değiştirdiğini ya da hangi unsurlara yer vermektен kaçındığını belirtenler, değerlendirmeye alınmıştır. En düşük yanıtlanma oranına sahip soru ise Skopos Kuramı'nın açıklanmasının istendiği sorudur. Kuramı temel ilkeleri ile birlikte verilen sürede anlatılması mümkün olan bütün detayları ile anlatabilen öğrenci sayısı azdır. Ancak, Skopos Kuramı kapsamında amacın, hedef kitlenin ve işlevin öneminden söz eden öğrencilerin bu soruyu doğru yanıtladığı kabul edilmiştir. Öte yandan, sadece "skopos" sözcüğünün anlamını yazan, ancak kurama ilişkin yeterli düzeyde bilgi vermeyen öğrencilere puan verilmemiştir. Aşağıdaki bölümlerde sırasıyla, öğrencilerin yaptıkları çeviriler ve çeviri kararlarına ilişkin geri bildirimleri irdelenecektir.

4.3 Öğrencilerin Çevirileri

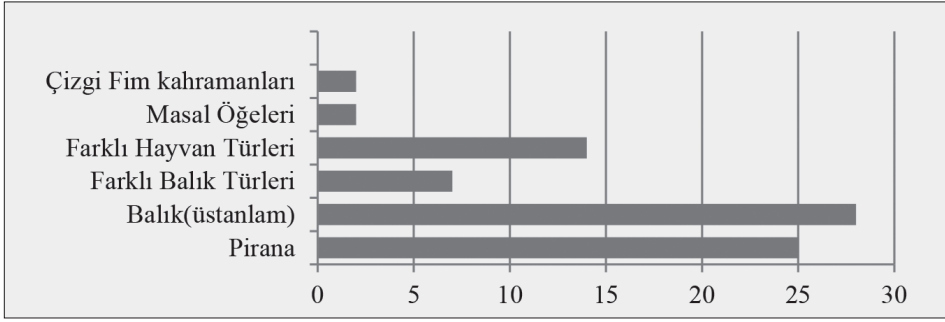
4.3.1 Şiir İçerisindeki Korku Öğeleri

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, "trende yer alan özel bir koltuk", "koltuğun altında yer alan aç piranalar" ve "yolcu iskeletleri" şiirdeki korku öğelerini, dolayısıyla şiir içeriğinde değişiklik gerektiren temel unsurları ifade etmektedir. Grafik 2'de öğrencilerin çevirilerindeki korku öğelerinin dağılımına baktığımızda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun koltuğun altındaki piranaları, yani olağandışı canlıları erek metinde yansıttığı görülmektedir.

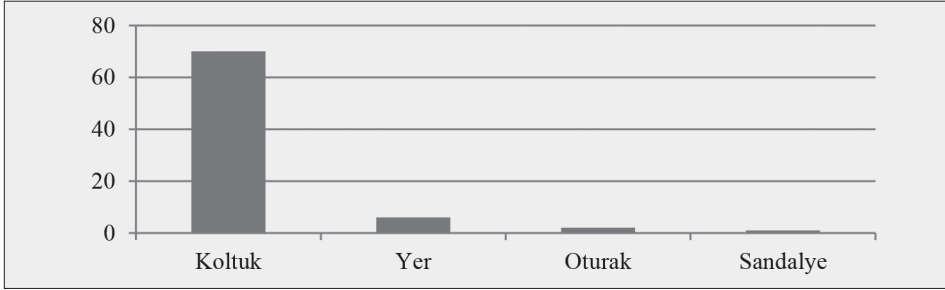
Grafik 2. Şiirdeki korku öğelerinin dağılımı

Bu korku öğesinin yukarıda verilen şekilde “olağandışı canlı” olarak adlandırılma sebebi ise, normal koşullar altında bir metroda bulunmaması gereken bir canlıyı temsil etmesidir. Öğrencilerin bu öğeyi başka bir balık türü ile değiştirdiği, daha genişletilmiş anlamıyla “balık” sözcüğünü kullandığı, deniz canlısı dışında başka hayvan türlerini tercih ettiği de tespit edilmiştir. Öğrencilerin yine çok büyük bir kısmının erek metinde “koltuk” öğesini koruduğu görülmektedir. “iskelet” öğesinin erek metne yansıtılma oranının ise düşük olduğu görülmektedir. Erek metni oluştururken “pirana” öğesini birebir aktarmamayı tercih eden öğrencilerin, “iskelet” öğesine yer verilme oranında düşüşe yol açtığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki, “pirana” yerine başka olağandışı bir canlıya yer veren öğrenciler, aç piranaların koltuğun altından çıkararak insanları iskelete dönüştürmesi şeklindeki sezdirimi de dönüşüme uğratma eğiliminde olmuşlardır. Dolayısıyla, çevirilerinde “iskelet” öğesine yer veren öğrenciler, aslında aynı zamanda olağandışı bir canlı olarak “pirana” öğesini birebir aktaran öğrencilerdir.

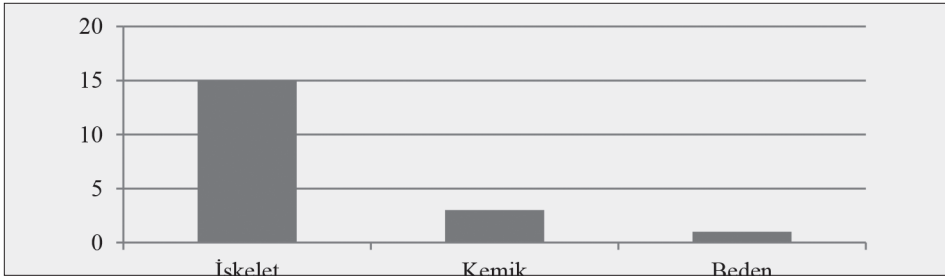
Grafik 3. Olağandışı bir canlı öğesini yansıtma seçenekleri

Koltuğun altındaki aç piranaların erek metne nasıl yansıtıldığı incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmının “pirana” öğesini çeviride koruduğu, ancak bu öğeyi çevirisinde kullanmamayı tercih edenlerin sayısının daha çok olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çok büyük bir bölümünün, “pirana” öğesini atıp daha genel anlamıyla “balık” sözcüğünü kullandığı ve böylelikle olağandışı canlının korku yaratan özelliğini ortadan kaldırdığı gözlemlenmektedir. Öte yandan, korku unsurunu farklı balık türleri aracılığıyla ortadan kaldırmayı tercih eden öğrenciler de bulunmaktadır. Bu öğrencilerin çevirilerinde yer verdikleri balıklar ise hiçbir korkutucu özellik taşımayan süs balığı, japon balığı, yunus balığı, palyaço balığı, balık Joe şeklindedir. Olağandışı canlıyı kuş, kedi, köpek, kelebek, karınca, fare, sinek, yılan gibi farklı bir hayvan türü şeklinde yansıtan öğrenciler de göze çarpmaktadır. Örneğin, “Metro hareket eder etmez// Delikten çıkar kuşların hepsi”, “Metronun sarsıntısı// Çok kızdırır kediyi”, “Bu kelebek her tren sarsıldığında// Uyanıp yiyecek bir şeyler ararmış” gibi çevirilere rastlanmaktadır. Sayıları az olsa da, olağandışı canlıyı hayvan yerine, Ninja Kaplumbağalar ve Şirinler olmak üzere çizgi film kahramanlarını ya da cadı ve peri olmak üzere masal kahramanlarını koyan öğrenciler de bulunmaktadır. “Tren sallanırken Şirinleri bile görebilirsiniz”, “Metronun güzel perisi//Yer altı treni ilerlerken raylarda// sallanır bir o yana bir bu yana” dizeleri de, bu tercihlere örnektir.

Grafik 4. Koltuk ögesini yansıtmaya seçenekleri

“Koltuk” ögesinin erek metne nasıl yansıtıldığına bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun kaynak metinde geçen “seat” sözcüğünü “koltuk” ile karşılayarak bu ögeyi birebir aktardığı görülmektedir. Öte yandan, daha genel şekilde “yer” ya da farklı oturma araçları olarak “oturak” veya “sandalye” sözcüklerini tercih eden öğrenciler de bulunmaktadır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun, gerek “koltuk” gerekse “yer”, “oturak” ya da “sandalye” (metro içerisindeki yolcuların oturdukları yerlerin aslında “oturak” ya da “sandalye” olarak adlandırılmadığı göz ardı edilerek) sözcükleri sayesinde kaynak metindeki metro bağlamını da koruduğu söylenebilir.

Grafik 5. İskelet ögesini yansıtmaya seçenekleri

Grafik 5’te, “iskelet” ögesinin, “kemik” ya da “beden” sözcükleri ile karşılandığı da görülmektedir. “İskelet” ögesinin korkutucu yanı, bu sözcüklerle azalmamaktadır. Nitekim, “kemik” ve “beden” sözcüklerinin yer aldığı erek metinlerde de aç piranaların saldırısından bahsedilmekte ve söz konusu sözcükler bu saldırı bağlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla, “iskelet” ögesini barındıran erek metinlerin, Grafik 2’de gösterilen korku ögelerinin hepsini içerdiği açıktır. Kaynak metin yakından incelendiğinde, aç piranaların koltuğun altından zıplamalarının açıkça belirtildiği, yolcuların iskelete dönüşmesinin ise yalnızca sezdirim düzeyinde kaldığı, çünkü bu bağlamda herhangi bir eylemin kullanılmadığı görülmektedir. Öte yandan, bazı öğrencilerin piranaları “İsırdıkları şanssız yolculardan dolayı”, “Yedikten sonra zavallı insanları”, “Çünkü bu balık ısırır mış adamı”, “Şanssız yolcuları yerler” gibi ifadeler içerisinde, birtakım eylemler eşliğinde kullandıkları gözlemlenmektedir. Çevirisinde “iskelet” ögesine yer vermeyen öğrencilerin ise korku

unsuru barındırmayan eylemler kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. “Havuzda taklalar atarlar”, “Oynamak için koltuklara zıplarlar”, “Durmadan gıdıklarlar herkesi” gibi.

4.3.2 Erek Metne Eklenen Didaktik Öğeler

Kaynak metinde herhangi bir didaktik öğe bulunmamaktadır. Piranaların koltuğun altından çıkmasının sebebi trenin sallanması, insanlara saldırmalarının sebebi ise aç olmalarıdır. Dolayısıyla, okur kitlesini ders çıkarmaya ya da uygun davranış biçimi sergilemeye sevk edici bir içerik bulunmamaktadır. Öğrencilere sunulan senaryoda çeviri metnin okur kitlesi içinde çocukların da olacağına dikkat edildiği bilgisi verilse de, kaynak metin aslında bir çocuk şiiri değildir ve çocuklara iletide bulunma kaygısıyla kaleme alınmamıştır.

Sınav sorusunun başında verilen senaryoda şiirin 7-10 yaş arasındaki çocuklar için uygun hale getirilmesi istendiğinden öğrencilerin bir kısmı çevirilerine çocuk edebiyatı örüntüleri de eklemiştir. Bu bağlamda, öğrencilerin bir kısmının, çevirilerinde didaktik öğelere yer verdikleri görülmektedir. Çevirilerde görülen didaktik söylemin, uslu çocuk olma, anne-babanın söylediklerine uyma ve hayvanları sevmek üzere üç farklı yönde geliştirildiğini söylemek mümkündür. Uslu çocuk olmayı teşvik edici içeriğe sahip çevirilerin uslu çocuk ve yaramaz çocuk ayrımı üzerinden şekillendirildiği göze çarpmaktadır. “Uslu çocukların eğlenmeye, yaramazların hastaneye gitmesi”, “yaramaz çocukların çığlık atması, uslu duranlara bir şeycik olmaması”, “uslu çocuk olmayanların şekerlerini ve oyuncaklarını balıkların yemesi”, “uslu yolcu olanların balıklarla oynamasına izin verilmesi” gibi ifadeler bu kapsamda değerlendirilebilir. Anne ve babaya itaati özendirici içeriğe sahip çevirilerin de, herhangi bir tehlikeye karşı çocukların ebeveynlerinin sözünden çıkmamaları gerektiği bağlamında oluşturuldukları görülmektedir. “Anne-babadan ayrılıp tehlikeli işlere kalkışıldığında kedinin sinirlenmesi”, “kurallara uyulması, anne babanın dinlenmesi”, “annenin elinin bırakılmaması”, “annelerinin elinden tutmayan çocukların özel koltuğa oturması” gibi ifadelerde, kaynak metindeki korku unsurunun yerini tehlike unsuru aldığı söylenebilir. Çocuklara hayvan sevgisi aşılama kaygısı taşıdığı görülen çevirilerde ise, “beslenmesi ve ait olduğu yere koyulması”, “beslesinler diye yetkililere para verilmesi”, “beslemeleri için görevlinin her çocuğa yem vermesi” gibi ifadeler bulunmaktadır.

4.3.3 Erek Metinde Yapılan Biçimsel ve Biçemsel Değişiklikler

Öğrencilerin, çocukları ve çocuk yazını özelliklerini göz önüne alarak biçimsel ve biçemsel değişiklikler yaptığı gözlemlenmektedir. Biçimsel değişiklikler içeren erek metinler, şiir ve düzyazı biçimi ile şiirin uzunluğu konusunda farklılıklar gösteren çeviriler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

“The Subway Piranhas”, uyak düzeni olmayan bir şiirdir. Şiiri bazı öğrencilerin uyak düzeniyle, bazılarının ise düzyazı biçiminde çevirdiği görülmektedir. Aşağıda verilen örneklerden ilki, kaynak metni şiirsel yapısını bozmadan çevirmeyi tercih eden bir öğrenciye, diğeri ise şiiri düzyazı olarak çeviren bir öğrenciye aittir. Görüldüğü üzere, şiirsel yapıya sahip erek metin, son hecelerinde çoğunlukla uyak bulunan kısa dizeler içermektedir. Diğer çeviri ise, içerisinde uzun cümleler de barındıran bir düzyazı örneğidir.

Tablo 1. Erek Metinlerde Görülen Biçimsel Değişiklikler

Trendeki Balıklar	Metrodaki Tatlı Piranalar
Biliyor musunuz? Her bir trende Özel bir koltuk var Koltuklarda ufak bir delik var Koltuğun altında ise Yüzlerce balık var Canları sıkılmış Oynamak istiyorlar Birisi oturunca da Poposunu gıdıklarlardı Bu kişi siz de olabilirsiniz!	Kimse size söylemedi mi? Her metroda ortasında ufak bir delik olan bir koltuk vardır ve bu koltuğun altında uzun zamandır kimseyle oynayıp eğlenmemiş bir dolu pirana vardır. Metronun titremesiyle zavallı balıklar sarsılır ve korkuyla koltuğa sığırlarlar. Ve metrodaki yolcularla oynamaya başlarlar. Böylece çok eğlenceli bir metro yolculuğu geçirmiş olurlar.

Kaynak metnin uzunluğunda değişiklikler yapan öğrenciler de mevcuttur. Bu öğrencilerin, şiiri kısaltma gereksinimi duymalarını, çocukların şiiri eğlenme amacıyla okuyacakları ya da şiirin aslı durması nedeniyle sadece yolculuk sırasında okunabileceği şeklinde gerekçelendirdikleri görülmektedir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, bu gerekçelerle uzun sözcük gruplarından özellikle kaçınarak şiiri kısaltma yoluna gittiklerinden söz etmektedirler.

Metro Kuşları
Her metroda bir kuş var
Metronun camlarındalar
Yukardan size bakarlar
Bu kuşlar çok tatlılar

Kaynak metnin erek metne dönüştürülmesi aşamasında ortaya çıkan biçimsel değişiklikler arasında, satır sonlarında -miş'li geçmiş zaman kipinin kullanılmasıyla metne masalsi bir hava katılmasını ve belirli bir satırın şiir boyunca birkaç kez tekrar edilmesini sıralamak mümkündür. Aşağıda verilen örneklerden ilki, çevirisinde “karınca” ögesini kullanan bir öğrenciye aittir. Öğrenci, dize sonlarını “varmış, açılmış, yaşarmış, geçmiş, ararmış, çıkarlarmış, düşünmüşler, kapısıymış, vermişler” ifadeleriyle bitirmektedir. İkinci örnekte, bir öğrencinin “Küçük sevimli piranalar onlar.” dizesini her bir dizeden sonra kullanmasından dolayı bu dizeye şiir boyunca altı kez yer verdiği dikkat çekmektedir. Bu tür dil kullanımlarına yer veren öğrencilerin çeviri kararlarını açıklarken hedef kitlenin özelliklerinden söz etmesinin, bu kararların da çocuk edebiyatı özelliklerinin göz önünde bulundurularak alındığının göstergesidir.

Tablo 2. Erek Metinlerde Görülen Biçimsel Değişiklikler

Metrodaki Karıncalar	Metronun Sevimli Piranaları
Kimse sana söylemedi mi yoksa?	Her metroda vardır
Her vagonda bir özel koltuk varmış	Küçük sevimli piranalar onlar
Ortasında küçük bir delik varmış	Koltukların altında durur
Koltuğun altında da	Küçük sevimli piranalar onlar
Büyük büyük karıncalar yaşarmış	Onun için koltuktan zıplarlar
Kimse onlara yem vermeyeli	Küçük sevimli piranalar onlar
Üzerinden kim bilir ne kadar geçmiş	Bizden yiyecek ister onlar
Tren sallandıkça sağa sola	Küçük sevimli piranalar onlar
Karıncalar kaçacak yer ararmış	Zıp zıp zıplarlar üstümüze
Bu yüzden de o delikten çıkarlarmış	Küçük sevimli piranalar onlar
Yönetimdekiler de düşünmüşler	Metrodaki yolcular çok şanslıdır
Karıncaların kapladığı kıyafetleri atan	bundan
müşteriler	Küçük sevimli piranalarla yolculuk
Onlar için bir kazanç kapısıymış	yapar onlar
Sokak çocuklarına vermişler	
Onlar artık üşümesin diye	

Yukarıda belirtten biçimsel değişikliklere ek olarak, öğrencilerin olağandışı canlı ögesini çeşitli sıfat ve eklerle yansıtmaya eğilimi gösterdikleri görülmektedir. "Pirana" ögesini erek metninde herhangi başka bir olağandışı canlı ile değiştirmeyen öğrenciler arasında, şiirdeki korku unsurunu azaltmak üzere "küçük", "sevimli", "tatlı", "zavallı" gibi sıfatlarla piranaların vahşi yanlarını ortadan kaldırmayı tercih edenler bulunmaktadır. Bu sıfatların "balık" ve "kuş" ögelerini nitelemekte kullanıldığı da görülmektedir. Benzer şekilde, "pirana" ögesine küçültme eki -cık eklemek suretiyle söz konusu ögeye kıyasla daha masum görünen "piranacık" sözcüğünü kullanan öğrenciler de göze çarpmaktadır. Küçültme ekinden aynı zamanda, "kedicik", "farecik", "balıkçık" ifadelerinde de faydalanılmaktadır. Bu anlamda, öğrencilerin kaynak metni çocuk edebiyatından bir eser olarak düşündükleri ve erek metinlerini oluştururken çocuk edebiyatına öykündüklerine işaret eden çeviri kararları verdikleri anlaşılmaktadır.

4.4 Öğrencilerin Kendi Çeviri Sürecine İlişkin Bildirimleri

4.4.1 Çeviride Tarafları ve Gereksinimleri Belirleme

Senaryodaki taraflar, şair, İzmir Büyükşehir Belediyesi, çevirmen ve içinde çocukların da olduğu yeni hedef kitledir. Senaryoda öğrencilerin Skopos Kuramı çerçevesinde değişiklikler yapması sezdiriminde bulunmuş ancak hangi unsurların değişikliğe uğrayacağı öğrenciye bırakılmıştır. Öğrencilerin çok büyük bir kısmı tarafları doğru belirlemiş, ihtiyacı algılamış ve buna göre gerekli değişiklikler yapma eğilimi göstermiştir.

Çeviriyi yorumlamaya ilişkin sorunun yanıtları göz önünde bulundurulduğunda, kaynak metnin biçimsel yapısında üstte açıklanan değişiklikleri yapan öğrencilerin, senaryoda yer alan yaş gruplarını dikkate aldıkları ve çocukların ilgisini çekmek için bu tür değişiklikleri yaptıkları anlaşılmaktadır. "Penny" için Türk para birimi olan "lirayı" hedef kültür odaklı kaygılarla kullandığını veya çocukların şiiri daha kolay anlayabilmesi

için buna benzer dil kullanım tercihlerinde bulunduğunu belirten öğrencilerin hedef kitleye karşı sorumluluk duygusuyla yaklaştığı açıktır. Genel olarak, hedef kitlenin okuduğunu anlamasını kolaylaştırmak ve/veya metindeki korku unsurunu azaltmak amacıyla öğrencilerin erek metin oluştururken kaynak metnin biçimsel özelliklerinde birtakım değişiklikler yapma gereksinimi duyduğunu ancak, metin içi tutarsızlıklara da rastlandığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda değerlendirilebilecek örneklerden birisi de, “keskin dişli aç köpekler” ifadesine yer vermesine ve “pirana” ögesindeki korkuyu başka bir hayvan türü aracılığıyla azaltmamasına karşın, “çocukların korkusunu azaltmak için iskelet ögesine ‘komik’ sıfatını eklediğini” belirten bir öğrencinin yorumudur.

Görüldüğü üzere, çeviri sürecinde birden fazla tarafın yer almasına rağmen öğrencilerin en fazla üzerinde durdukları taraflar, hedef kitleyi oluşturan çocuklardır. Öğrencilerin, kaynak metne eşlik eden senaryoyu okumalarına karşın çeviri kararlarında hedef kitle dışındaki tarafların belirgin bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

4.4.2 Metne Sadakat İkilemi

Skopos Kuramı'nın, erek-odaklı bir yaklaşım olması ve erek metnin hedef kitle için işlevselliğini ön plana çıkarması sebebiyle, kaynak metne sadakat tartışmalarının bu kuram çerçevesinde oldukça sık gündeme geldiği görülmektedir. “The Subway Piranhas” şiirinin öğrenciler tarafından yapılan çevirilerinde ve çeviri kararlarına ilişkin açıklamalarda da metne sadakat sorunsalının varlığı anlaşılmaktadır. Senaryoda, hedef kitlede yer alan çocukların korku yaşamaması gerektiği ima edilmektedir ancak şiirin altında aynı zamanda şairin adı, yani Edwin Morgan da yazılı kalacaktır. Oluşturulacak erek metnin, Morgan'a ait bir şiir olduğu okur tarafından bilinecektir. Dolayısıyla, şiire yapılacak her bir müdahale, şiiri yazan şaire karşı bir sorumluluk kapsamında değerlendirilmeye açıktır. Çeviri ediminde sadakati kaynak metinden başlayıp ondan giderek uzaklaşan bir süreklilik çizgisi içinde düşünürsek kimi öğrenciler kaynak metnin hemen yanı başında yer alan çevriler yaparken, kimileri de hem biçim hem içerik hem de biçim olarak başlangıç noktası olarak kabul ettiğimiz kaynak metnin çok çok uzağında yer almaktadır. Örneklere bakacak olursak:

Tablo 3. Erek Metinlerin Kaynak Metinden Farklılık Gösterme Düzeyi

Metrodaki Piranalar	Metrodaki En Şanslı Çocuk	Evdeki Kuş
Biliyor muydun Metrodaki bir koltuğun altında Küçük bir delik olduğunu Ya da o deliğin içinde Bir sürü pirana olduğunu Hem de uzun süredir aç olduklarını Veya metro sallanınca Nasıl fırladıklarını koltuğun altından dışarı Yedikten sonra zavallı insanları Hastanelere koyduklarını insanların iskeletini	Size bir şey söyleyeceğim Her bir trende Sihirli bir koltuk var Altında size özel bir sürpriz var Yol boyunca uslu duran Şoför abiyi yormayan O koltuğa oturabilecek O koltuğa oturan şanslı çocuk Evine mutlu dönecek Çünkü o sürpriz onu çok mutlu edecek Uslu durmayı becerebilen Metrodaki sürprizi hak eden Metrodaki en şanslı çocuk	Sana bir sır vereyim mi? Her bir sokakta evlerin birinde muhakkak bir kuş vardır. Bu kuşlar altın kafeste yaşarlar. Her bir kafeste küçük bir salıngaçları vardır. Bu kuşlar uzun zamandır hiç konuşmuyorlar. Her rüzgar esişinde kanatlarını çırpmıyorlar. Kanatlarından ufak ufak tüyleri dökülüyor kafesin altına. Kopan tüyler kuştan ayrıldığı için şanssız gibi görünüyorlar ama bilmiyorlar ki evdeki küçük çocukların bu tüyleri koleksiyon yapmak için sakladığını ve bu tüyleri gururla arkadaşlarına gösterdiğini.

Yukarıda verilen örneklerin ilkinde, hem metro bağlamının yansıtıldığı hem de bütün korku öğelerinin çeviride olduğu gibi korunduğu görülmektedir. Kaynak metindeki ürkütücü içeriğin, piranalarla birlikte kullanılan “yemek” fiiliyle bir kat artırıldığını bile söylemek mümkündür. İkinci çeviriye bakıldığında, metro bağlamının korunduğu, ancak “pirana” ve “iskelet” öğelerini yansıtmada farklı seçenekler kullanıldığı için kaynak metinden içerik bakımından biraz uzaklaşıldığı görülmektedir. Dikkat çekici bir husus ise, kaynak metnin hem başlığında hem de ilgili kısmında piranaya yer verilirken, öğrencinin çevirisinin başlığında “çocuk” öğesini, koltuğun altında da “sürpriz” öğesini kullanmasıdır. Öğrenci, şiirin “her bir sözcüğünü değiştirerek çocuklara uygun şekle getirdiğini” belirtse de, erek metnin kendi içerisindeki tutarlılığını koruyamamıştır. Öte yandan, özgün metinde yer almayan “şoför abi” eklemesiyle uygunsuz bir eşdizim yaratmıştır. Üçüncü örnekte, kaynak metindeki bağlamdan tamamen ayrılan düzyazı şeklinde bir çeviri yer almaktadır. Kaynak metindeki metro bağlamı, ev bağlamına dönüştürülmüştür. “Pirana” yerine “kuş” öğesi kullanılmış, “koltuk” ve “iskelet” öğesi de tamamen yok edilmiştir. Kaynak metnin bağlamından, içeriğinden ve biçiminden bütünüyle ayrılan bu metin, çeviri olmaktan ziyade adeta yeni baştan yaratılan bağımsız bir metni andırmaktadır.

Aşağıdaki örnekte, bütün çeviri kararlarını bilinçli ve tutarlı bir şekilde gerekçelendirebildiği görülen bir öğrencinin çevirisi yer almaktadır. Öğrencinin, kaynak metindeki korku öğelerinin hepsini tespit ettiği ve bu öğelere yönelik belirli stratejiler kullandığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki, öğrenci, hayal etmesi daha kolay ve kendi amacına da daha uygun olduğu için genelleme yaparak “pirana” yerine “balık” öğesini kullandığını

belirtmiştir. “Metro” ve “balık” temasını koruduğunu ancak, “iskelet” yerine hayvanlara yardım etme iletilisini kullandığını açıkça yazmıştır. Hayvanlara yardım etmenin kültürümüzde daha çok bilinen bir davranış olmasını de gerekece olarak göstermiştir.

Metrodaki Balıklar
 Kimse söyledi mi sana
 Metrodaki her trende
 Bir özel koltuk var
 Altında da bir delik
 O deliğin de altında
 Bir akvaryum dolusu balık
 Karınları da aç üstelik
 Tren ne zaman sallansa
 Yürekleri ağızlarında
 Ama yazık değil mi onlara?
 Hem aç kalmışlar hem korkmuş
 Kimseleri de yok yanlarında
 Gel hadi hayvanlara yardım edelim
 Görünce sevelim, besleyelim

Öğrenci, kaynak metindeki öğelerin çocuklar için son derece korkutucu olmasından ötürü iletilide ve dil kullanımlarında değişiklik yapmış olduğunu vurgulamıştır.

5. Tartışma ve Sonuç

Skopos Kuramı'nın çeviri edimi katılımcıları, talepler, gereksinimler gibi değişken dinamiklerinin her çeviride farklılık göstermesi, kesin yöntem ve seçimlerin sunulmaması, en önemlisi de; Skopos Kuramı'nın tekrarlanabilir gözlem ve deneyimlere dayanan görgül sonuçlardan değil, içgüdüsel değerlendirmelerden kaynaklanması özellikle eğitsel uygulamalarda kuramı kaygan bir zemine oturtmaktadır. Bu çalışmada, Skopos Kuramı'nın açıklanmasına, kaynak metnin çevrilmesine ve yapılan çevirinin yorumlanmasına yönelik sorulara verilen yanıtlar, öncelikle kuramın pek çok öğrenci tarafından yalnızca “skopos” sözcüğüne indirgendiğini göstermektedir. Çeviri sürecine eşlik etmesi beklenen senaryo sayesinde erek metnin hangi amaca hizmet edeceğini anlamış olsalar da öğrencilerin gerek erek metnin kendi içerisinde gerekse erek metin ile kaynak metin arasında ciddi tutarsızlıklara yol açan kararlar aldıkları görülmektedir. Bu da, kuramın “amaç” unsuruna indirgenerek bu amaca hizmet ettiği varsayılan her çevirinin kabul edilebilir olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Öyle ki, öğrenciler çevirmenin sınırsız özgürlük seçeneklerine sahip olduğuna inanmaktadır.

Skopos Kuramı bağlamında “metinde değişiklik yapma gereği”ni zihinlerine yerleştirmiş olan öğrencilerin çevirilerinden ve çevirilerine getirdikleri açıklamalardan, kaynak metin ve erek metin bağlamını doğru yorumlayamadıkları anlaşılmaktadır. Daha ayrıntılı açıklayacak olursak, öğrencilerin burada metro bağlamını ve “koltuk” öğesini

korusalar da, özellikle “pirana” ve “iskelet” öğelerini yansıtırken temelsiz çeviri kararları aldıkları görülmektedir. “Pirana” ve “iskelet” öğelerinin birindeki korku unsurunun çeşitli stratejiler yoluyla azaltılmasına karşın diğerinde herhangi bir değişikliğe gidilmesinin yarattığı tutarsızlık bu kapsamda değerlendirilebilir. Öte yandan, hedef kitlenin çocuklar olduğundan hareketle erek metni şekillendirirken çocukların kolay anlamasına ve okuyunca korkmamasına dikkat ettiğini belirten öğrencilerin, çeviri sürecinin kaynak kültür tarafında yer alan şairi göz ardı ettiği anlaşılmaktadır. Senaryoya göre oluşturulacak erek metnin yeni bir kültürde, yeni bir amaçla, yeni bir kitleye sunulacağına işaret edilmesi, öğrencilerin kaynak metinden tamamen ayrılarak gerekçelendiremedikleri kararlarla yeni baştan bağımsız bir metin oluşturmaları fikrini doğrulamamaktadır.

Bu bulgular ışığında, sadakat kavramı süreklilik gösteren bir doğru olarak düşünüldüğünde, bazı öğrencilerin oluşturdukları erek metinler bütün korku öğelerinin korunmasından dolayı kaynak metne daha yakındır. Bazı metinler de, yalnızca korku öğelerinin çeşitli stratejiler kullanılarak dönüşüme uğratılmasından ötürü hem kaynak hem de erek kültüre belirli bir mesafede kalmaktadır. Bir kısım metinler ise, bütün bağlamın değiştirilip yeni bir metin yaratılmasından ötürü kaynak metne oldukça uzak durmaktadır. Bu konuda, Nord’un (2006) çeviri sürecine katılan ve bu süreçten etkilenen bütün taraflar arasında güvene dayalı ilişkiyi temsil eden bağlılık kavramı önem kazanmaktadır. Öyle ki, yalnızca senaryoda betimlenen hedef okur kitlesi göz önünde bulundurularak oluşturulduğu için kaynak metinden oldukça farklı olan, dolayısıyla Vermeer’in (2000) vurguladığı metinlerarası bağdaşıklık sergilemeyen erek metinler, kaynak metnin şairine bağlı kalınmadığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, öğrenciler kendi çeviri süreçlerine ilişkin yorumlamalarında kişilerarası bağlılık değil, metin temelli sadakat odaklıdır.

Sonuç olarak, çeviri talebinin senaryo kapsamında öğrenciler için tanınır olan bir ortamda hikâyeleştirilmesi, öğrencilerin sorunu içselleştirmesine, çeviri ediminde yer alan tarafları, gereksinim ve talepleri doğru belirlemesine neden olmuştur. Ancak kuramdaki yönetsel belirsizlikler, öğrencilerin tespit ettikleri dinamikleri çeviri sürecine aktarmalarında yetersiz kalmıştır. Daha açık bir ifadeyle; işlevsel uygunluğa ulaşma çabasındaki öğrenciler genel olarak tarafları, sorunları ve ihtiyaçları belirlemesine karşın, çeviri sürecinde esnek aktarımın sınırlarını çizmede ve karar alma mekanizmasını nedenselleştirmede sorun yaşamaktadır.

Kaynakça

- Chesterman, A. (2010). Skopos Theory: A Retrospective Assessment. W. Kallmeyer ve diğerleri (Ed.). *Perspektiven auf Kommunikation. Festschrift für Lisa Tittula zum 60. Geburtstag* (s. 209-225). Berlin: SAXA Verlag.
- Chesterman, A. ve Wagner, E. (2002). *Can Theory Help Translators?* Manchester: St. Jerome.
- Ece, A. (2007). Ereğ-Odaklı Kuram, Skopos Kuramı ve Bağını Kuramı Bağlamında Çeviri Eğitimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 26, 49-58.
- Flynn, P. (2004). Skopos Theory: An Ethnographic Enquiry. *Perspectives: Studies in Translation*, 12 (4), 270-285.
- Kansu-Yetkiner, N. (2009). Çeviride Kültürlerarası Aktarım ve Yeniden Bağlamaştırma: Hollandacadan Türkçeye Ergenlere Yönelik Bilgilendirici Bir Halk Sağlığı Kitapçığı Çevirisi Örneği. *Translation Studies In The New Millennium*, 7, 56-74.
- Morgan, E. (1990). *Collected Poems*. Manchester: Carcanet.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. London/New York: Routledge.
- Newmark, P. (2000). The Deficiencies of Skopos Theory: A Response to Anna Trosborg. *Current Issues in Language & Society*, 7 (3), 259-260.
- Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome.
- Nord, C. (2006). Loyalty and Fidelity in Specialized Translation. *Confluências - Revista de Tradução Científica e Técnica*, 4, 29-41.
- Nord, C. (2010). Functionalist Approaches. Y. Gambier ve L. Van Doorslaer (Ed.). *Handbook of Translation Studies* (Cilt 1) (s. 120-128). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Nord, C. (2012). Quo Vadis, Functional Translation?. *Target*, 24 (1), 26-42.
- Pym, A. (2010). *Exploring Translation Studies*. New York: Routledge.
- Reiss, K. ve Vermeer, H. J. (2013). *Towards a General Theory of Translational Action. Skopos Theory Explained* (C. Nord, Çev.). London/New York: Routledge.
- Schjoldager, A. (2008). *Understanding Translation*. Århus: Academica.
- Sunwoo, M. (2007). Operationalizing the Translation Purpose (Skopos). *MuTra Conference Proceedings: LSP Translation Scenarios*. Erişim: 07 Temmuz 2015, http://www.euroconferences.info/proceedings/2007_Proceedings/2007_Sunwoo_Min.pdf
- Şevik, N., Gündoğdu, M. ve Tosun, M. (2015). Skopos Kuramını Yeniden Anlamak: Skopos Kuramında Amaç Kavramına Geniş Ölçekli Bir Bakış. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 179-196.
- Vermeer, H. J. (2000). Skopos and Commission in Translational Action. L. Venuti (Ed.). *Translation Studies Reader* (s. 221-232). London/New York: Routledge.
- Vermeer, H. J. (2008). *Çeviride Skopos Kuramı* (A. H. Konar, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.